

Б И С Е Р И

22729
830-32

Ж. П. ЯКОВЗЕН

МОГЕНС

Сигнатура

Презиме и име писца,

22.729

~~13.047~~

820 - 32

Јакоб Зече

Темпер Жеч

НАСЛОВ ДЕЛА

Војеник

Место и год. издања

Београд, 1942

Број карте
читаоцаДатум
враћања

Примедба

Број карте
читаоцаДатум
враћања

При

4306

6/8

Б И С Е Р И
ИЗ СВЕТСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ

9

1942
БЕОГРАД

МОГЕНС

Н О В Е Л А

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
ГРАДА ЛЕСКОВЦА

Бр. 22.729

Струка

830-32

Написао

ЈЕНС ПЕТЕР ЈАКОВЗЕН

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
ГРАДА ЛЕСКОВЦА

Бр. 13.047

Одељење

С

Струка

11/2

Издавачко и прометно а. д.

»ЈУГОИСТОК«

Превео
Ц. ПОПОВИЋ

Норице израдио
ЋУНА ЈАНКОВИЋ

Немачки наслов:
Jens Peter Jakobsen
MOGENS
Eine Novelle

ШТАМПА: ШТАМПАРИЈА „ПРОСВЕТА“ — БЕОГРАД

(Опште овлашћење Хем. централе бр. 23597/XV-6 за
утрошан хартије у јулу 1942)

Било је лето, подне, у углу једног забрана. Право напред стојао је стари храст, за чије би се стабло заиста могло рећи, да се увија од очајања због нескладности која се испољавала између његовог сасвим свежег жућкастог лишћа и његових прних и дебелих, чворноватих грана, које су највише личиле на незграпно забележене старе готске руње. Иза храста био је бујан лешников шипраг са тамним лишћем без сјаја, које је било тако густо, да се нису видели ни стабла ни гране. Изнад лешниковог шипрага издизала су се два висока, весела јавора са раскошно урезаним листовима, црвеним дршкама и дугачким гроздовима зелених кита плодова. Позади јавора била је шума — зелени, правилно заобљени обронак, из којег су птице излетале и враћале се натраг, као виле на пропланку. Све се ово могло видети идући пољском стазом поред забрана. Међутим, ако би човек лежао у хладовини храста, леђима наслоњен о стабло и гледајући у супротном правцу — а баш сада је један тако лежао — онда би прво видео своје сопствене ноге, затим мало парче обрасло кратком бујном травом, потом повећу гомилу тамних коприва, онда трнову живицу са великим белим цветовима ладолежа, прелаз преко ограде, мало поља с ражи, најзад тамо горе на брежуљку судијину мотку за заставу и онда небо.

Била је неподношљива врућина; ваздух је треперио од топлоте. Мртва тишина. Лишће је на др-

већу висило и спавало. Ништа се није мицало сем буба-маре на копривама тамо неко и мало увелог лишћа, које је лежало на трави и одвијало се у малим, изненадним покретима, као да се превијало под зрацима сунца. И затим човек под храстом. Лежао је, удисао ваздух и бољичиво, беспомоћно гледао у небо. Мало је певушио на престао, звиждао па и то престао. Окретао се сад на једну сад на другу страну и посматрао стари кртичњак, који је од суше постао сасвим светлосив. Наједном, ту, на светлосивој земљи наста мала округла тамна мрља, још једна, три, четири, много, још више. Цео кртичњак поста одозго до доле тамносив. Ваздух се испуни све сави-мим дугачким тамним пругама. Листови су се сави-јали и њихали и наста хујање, које пређе у кључање: водени млазеви су пљуштали.

Све је трептало, блистало, севало. Листови, гране, стабла, све је светлуцало од влаге. Свака капљица која је пала на земљу, на траву, на прелаз преко оgrade или на ма шта било — расипала се и распрштавала у хиљаде финних зрна бисера. Овде, мале капљице су неко време висиле и постајале велике капље; тамо су капале, сједињавале се с другим капљицама, постајале мале бујице, нишчезавале у малим браздама, сливале су се у велике јаме, а из оних мањих исти-цале, једриле даље са прашином, иверчицама, деловима лишћа, остављале их на дно, поново их носиле, окретале их у вртлогу и поново их остављале на дно. Листови, који нису били заједно од како су лежали у пупољку, сјединили су се влагом. Маховина, која је од суше готово нишчезла, набујала је и постала мекана, кудрава, зелена и сочна. А сиви лишајеви, који су се били скоро претворили у бурмут, ширили су се у гиздаве окрајке, набрекли као брокат и сјајили се као свила. Ладолежни су пунили своје беле крунице све до руба, сударали се и из-

ливали воду коприви на главу. Дебели црни шумски пужеви балављаци пузили су задовољни и захвално гледали према небу. А човек? — Човек је стојао гологлав, усред кише и пустио да му капљице падају у косу и на обрве, очи, нос, уста. Прстима је пуцкетао према киши и покаткад подизао мало ноге, као да се спремао да поигра. С времена на време, кад би се накупило сувише воде у коси, затресао би главом. Певао је из свег грла не слутећи шта се дешава, да он пева, толико је био заузет кишом:

Кад бих имао, о кад бих имао једно унуче, о хо!
И сандуке са пуно, пуно новаца,
Тада бих свакако имао и кћер, о хо!
И кућу, и дом, и ливаду и поље.
Кад бих имао, о кад бих имао једну ћеркицу, о хо!
И кућу, и дом, и ливаду и поље,
Тада бих свакако имао и драгу, о хо!
И сандуке са пуно, пуно нована.

Тако је он стојао и певао, а тамо преко између тамног лесковог шинпрага вирила је мала девојачка главица. Дугачки крај свиленог шала заплео се за грану, која је мало стрчала испред других, а с врењена на време појављивала би се мала рука и вукла заплетени крај, али без успеха, сем што би се са те и суседних грана стресла киша. Остали део шала био је сасвим приљубљен преко мале девојачке главе и скривао је половину чела, бацао сенку на очи, нагло скретао и губио се између листова, али се поново појављивао испод врата у облику велике звезде од набора. Мало девојачко лице изгледало је веома зачуђено, али је било спремно на смејање, смех се већ огледао у очима. Наједном онај што је стојао и певао, коракну пар корака у страну, угледа црвени крај шала, лице, велике граорасте очи, мала зачуђена отворена уста. За трен ока он се промени.

зачуђено погледа низа се, а у истом тренутку разлеже се мали узвик, истурена грана се снажно затресе, црвени крај шала зачас ишчезе, ишчезну и девојачко лице. У лесковом шинрагу чуло се шуштање и шуштало је све даље и даље. Он потрча. Није знао зашто. Ништа није мислио. Обузе га опет кишио расположење и трчао је за малим девојачким лицем. Чак му није пало на памет да је то, за чим трчи, особа. За њега је то било само мало девојачко лице. Трчао је; шушкало је десно, шушкало лево, шушкало напред, шушкало позади; он је шушкао, она је шушкала и сви ови гласови као и само трчање загрејаше га и он зовну: „Викни ку-ку, кукавице, где си!“ Нико није викинуо ку-ку. Кад је чуо сам своје викање би му мало непријатно, али ипак је и даље трчао. Тада му паде на ум једна мисао, али само једна и трчећи даље он је мрмљао: „Шта ћеш јој само казати? Шта ћеш јој само казати?“ — Трчао је према једном великом жбуну, ту се она сакрила, видео је крај њене хаљине. „Шта ћеш јој само казати? Шта ћеш јој само казати?“ наставио је да мрмља док је и даље трчао. Дође до жбуна, брзо заокрену, трчаше даље, мрмљаше исто, изиђе на широки пут, трчао је њиме неко време, тада се наједном заустави, прсну у смех, пође полако даље смешећи се, а затим се насмеја из све снаге и потрча даље смешећи се дуж целог забрана.

Затим, бејаше то леп јесењи дан. Опадање лишћа било је у пуном јeku и пут доле према мору био је сав покривен лимунастожутим листовима брестова и јавора, а овде-онде било је понеко место од тамног лишћа. Било је тако чисто, тако пријатно њи по овом тиграстом ћилиму и посматрати како листови падају. Бреза је изгледала још финија и лакша са готово голим гранама, а оскоруша се дивно истичала тешким црвеним китама плодова. Небо је било

плаво, тако плаво, а шума се чинила много већа, јер се између стабала могло видети дубоко у њу. А уз то се још осећало да ће све то ускоро проћи. Шума, поље, небо, слободан ваздух и све мораће ускоро уступити времену собних лампа, ћилима и зумбула. Стога су судија из Трафалгара и његова ћерка ишли доле према мору, док су кола остала код претседника општине. Судија је био пријатељ природе. За њега је природа нешто сасвим особено, природа је један од најлепших украса света. Он је природу заступао, бранио је од уметничког. По њему, вртови нису ништа друго до само искварена природа, а вртови у стилу су полудела природа. У природи нема стила. Драги Бог је мудро створио природу природном и ништа друго него природном. Природа је била неограничена, непокварена, али прародитељским грехом дошла је међу људе цивилизација. Данас је цивилизација постала једна потреба, али било би боље да није. Природно стање било је сасвим нешто друго, нешто сасвим друго. Судија не би имао ништа против тога да се исхрађује лутајући окол у овчјем кожуху и да лови зечеве, и шљуке, и пољске шеве, и алпске јаребице, и сридаће, и дивље свиње. Не, природно стање бејаше некад зрно бисера, једно право зрно бисера.

Судија и његова ћерка силазили су према мору. Оно је већ одавно светлuczало кроз грање, а сад се појави цело на видику, кад завише око угла, тамо где је стојао велики јаблан. Лежало је у великим површинама воде бистре као огледало, са рецкастим језицима, са сивоплавим пенушавим таласићима, са глатким и пенушавим пругама; на глатким је сунчана светлост мирно почивала, а на пенушавим је пресијавала. Море је водило поглед преко своје површине, водило га дуж својих обала, по благо заобљеним луковима, по оштро изломљеним линијама,

одводило га око зелених језика копна и најзад га ослобођавало да би нишчезло између великих окука, али би са собом понело мисао. — Једрити! „Има ли овде чамаца да се узму у најам?“ — „Овде их нема“, рече мали дечак, који је становао у белој сеоској кући и стојао доле на обали и бацао пљоснате каменчиће да поскакују преко водене површине. „Зар овде нема баш ниједног чамца?“ — „Има, било их је. Ето, има воденичарев чамац, али тај се не може добити. Воденичар не да. Воденичарев Нил умало да није добио батине, што га је ономад изнајмнио. Не треба на то ни мислити. Али ту је господин који станује код шумара Николе. Он има одличан чамац, горе црн, а по дну црвен и он га изнајмљује свима и свакоме“.

Судија и његова кћи пођоше горе шумару Николи. Недалеко од куће сретоше малу девојчицу, била је Николина, и замолише је да отрчи и упита да ли би могли говорити са господином. Она потрча као да се радило о животу. Трчала је и рукама и ногама, док не дође до врата. Тада подиже једну ногу на високи праг и завеза своју подвезицу од чарапе, а затим јурну у кућу. Брзо се врати остављајући за собом двоја врата отворена и викну, пре него што је дошла до прага, да ће господин одмах доћи, седе уза зид поред врата, а испод своје руке вирила је на странце.

Господин дође. Био је то висок, снажно изграђен момак. Имао је око двадесет година. Судијина се кћи мало уплаши кад у њему познаде човека који је певао на киши. Изгледао је некако чудноват и расејан. Било је очевидно да је баш читао књигу, што се могло видети из израза његових очију, по његовој коси и по његовим рукама, за које уопште није знао где су.

Судијина кћи га поздрави враголасто поклекнувши једном ногом пред њим, зовну: „Ку-ку!“ и смејаше се.

„Ку-ку?“ упита судија.

О, па то је оно мало девојачко лице! Човек по-
првене и покуша да нешто каже, кад судија упаде
са питањем о чамцу. Наравно, он стоји на услузи.
Али ко ће веслати? „Он, то он има да ради“, рече
госпођица, не обзирући се на оно што отац рече.
„Свеједно је да ли ће то бити неугодно господину
или не, пошто понеки пут ни он се нимало не устру-
чава да другим људима чини неугодности“. Затим
пођоше доле према чамцу, а успут објаснише све
судији. Уђоше у чамац и одмакоше прилично далеко
од обале, пре него се госпођица сместила и нашла
времена за разговор.

„Дакле“, рече она, „сигурно је било нешто на-
учно што сте читали, кад сам дошла и позвала вас
са својим „ку-ку“ на једрење?“

„На веслање, мислите. Нешто научно! Била је
„Прича о витезу Петру са седам сребрних кључева
и лепој Магелони“.

„Од кога је то?“

„Ни од кога. То нису књиге те врсте. „Фиголај
са златним точком“ такође није ни од кога, а ни
„Ловац Брид“.

„Те наслове нисам још никад чула“.

„Охо, седите мало више на другу страну, иначе
чамац не може да иде право. — Не! Сасвим при-
родно. То нису никакве fine књиге, него такве које
се купују на годишњим вашарима од вашарских пе-
вача“.

„То је врло необично. Читате ли увек такве
књиге?“

„Увек? Ја не читам много књига у току године,
а стварно највише волим ону врсту у којима се го-
вори о Индијанцима“.

„А песничка дела? — Еленшлегер, Шилер и
други?“

„О, добро их знам. Имали смо их код куће пун орман и госпођица Хлом — пријатељица моје мајке — читала их је после доручка и увече, али ја не могу рећи да ми се свиђају — не трпим стихове“.

„Не трпите стихове! — Ви рекосте имали смо, зар ваша госпођа мама није више жива?“

„Није, а такође ни мој отац“.

Ово је било изречено нешто зловољним и хладним гласом и неко време разговор запе, те су се јасно чули ситни гласови који су долазили од крећања чамца кроз воду. Госпођица прекину ћутање:

„Волите ли слике?“

„Иконе? — Па, не знам“.

„Јесте, или друге слике, пејзаже на пример?“

„Зар и њих сликају? — А, истина, па ја то знам“.

„Ви свакако збијате шалу са мном?“

„Ја? Неко се од нас заиста шали!“

„Та зар ви нисте студент?“

„Студент! А по чему бих ја то требало да будем! Не, ја нисам ништа!“

„Али нешто ипак морате бити. Морате ипак шта било радити?“

„Зашто?“

„Па, јер то — то чине сви људи“.

„А радите ли ви нешто?“

„Ех! Али ви нисте дама“.

„Нисам, хвала Богу!“

„Хвала лепо!“

Он задржа весла, повуче мало крму, погледа јој у лице и рече:

„Шта хоћете тиме да кажете? — Не, ви се не смете љутити на мене. Нешто ћу вам рећи: ја сам један особењак. Ви то не можете разумети. Ви мислите пошто имам лепо одело да зато морам бити и отмен човек. Мој отац је био отмен човек и го-

ворили су ми да је врло много могао и заиста је могао, јер је био окружни начелник. Ја не могу ништа, јер смо ја и мајка у свему једно другом попуштали и ја се нисам много старао да научим оно што се учи у школи и још ни сада то не чиним. Ах, требало је да видите моју мајку. То је била врло мала, мала жена. Још кад сам имао тринаест година могао сам је снети у башту. Била је тако лака. Последњих година често сам је на својој руци носио кроз цео врт и парк. Још је видим у црним хаљинама — и многим широким чипкама...”

Он дохвати весла и снажно завесла. Судија се мало узнемири кад виде како се на стражњем делу чамца вода високо уздиже и мишљаше да би се већ морали вратити на копно. Пошли су према обали.

„Реците ми“, запита госпођица, кад је снажно веслање мало попустило, „долазите ли често у град?“

„Тамо никад нисам био“.

„Никад нисте били! А станујете овде, свега три миље далеко“.

„Не станујем увек овде. Откако ми је умрла мајка, станујем у свима могућим местима, али зимус ћу ићи у град да учим рачунати“.

„Математику?“

„Не, него подвознину за дрва“, рече он и насмеја се. „Е, то ви не разумете. Рећи ћу вам. Кад будем, наинме, пунолетан, купићу јахту и пловићу за Норвешку, а тада морам знати да рачунам због плаћања царине“.

„Имате ли заиста воље за то?“

„Ох, дивно је на мору. Толико је живота у пловидби. Ево, ту је мост!“

Он притера чамца. Судија и његова кћи се попеше на обалу, пошто су му измамили обећање да их посети у Кап Трафалгару. Затим се упутеше горе

претседнику општине, а он одвезла на море. Горе код јаблана још су могли чути ударце весала.

„Ти, Камила“, рече судија који је био напољу да затвори спољна врата, „речи ми“, рече гасећи кључем своју ручну лампу, „да ли се ружа коју су имали Карлзенови звала помпадур или ментенон?“

„Цендрилон“, одговори ћерка.

„Сасвим тачно, тако се звала — а сад — па време је да већ идемо на починак. Лаку ноћ, дете моје, лаку ноћ и спавај мирно!“

Кад се Камила попела горе у своју собу, повуче завесу навише, ослони чело о хладно окно прозора и запевши Елизабетину песму из Вилиног пропланка. Око заласка сунца подигао се мало ветар и поједини бели облачићи, обасјани месечинном, јурили су према Камили. Она је дуго стојала и посматрала их, пратила их још из даљине и певушила све гласније уколико су долазили ближе, а кад би ишчезли преко ње, ућутала би неколико минута, потражила нове и погледом следила њихов лет. Најзад с лаким уздахом спусти завесу. Приђе огледалу, ослони лактове о сто, наслони главу на прекрштене руке и посматраше своју слику у огледалу, ма да је у ствари није видела. Мислила је на високог младог човека, који је на својим рукама носно болесну, малу, у црно обучену жену; мислила је на високог младог човека, који је управљао малом лађом у страшној бури. Цео разговор је још једном чула. Она поцрвене: Еуген Карлзен би поверовао да си му се удварала! С мало љубоморе она настави везу мисли: за Кларом не би никада нико трчао напољу у шуми за време кише, она не би од непознатог захтевала — баш захтевала — да с њом једри, а поврх свега: „Дама од главе до пете“, рекао је Карлзен за Клару. То је он теби пребацио, мала сељанко, Камила! Она се скиде усиљено споро, леже у кревет, узе малу,

лепо повезану књигу са полице поред кревета, отвори прву страну и уморним, горким изразом читала је неку малу, написану песму, испусти књигу на под и заплака. Затим поново нежно узме књигу, остави је на њено место и угаси светлост. Неко време је лежала и неутешно гледала у месечином обасјану завету и најзад заспа.

Мало дана затим упути се „кишни човек“ у Кап Трафалгар. Срете сељака који је возио товар ражене сламе и доби дозволу да се попне и седне. Он леже у сламу на леђа и гледаше у ведро небо. Тако је лежао прву половину миље и пустио мислима на вољу, које, уосталом, нису биле много разноврсне. Већина их је долазила и питала, како једно шумско биће може бити тако необично лепо, и чудила се, како за више дана може бити забавно занимати се изазивањем у памћењу црта, израза и промена боја једног лица, малих покрета једне главе и двеју руку, и промена тона једног гласа. У то показу сељак бичем на кров од шкриљца, удаљен око четврт миље и рече, да ће то бити судијини, а добри се Могенс исправи у слами и бојажљиво је зурнио у кров, осећајући неко необично осећање гушења. Покуша да себи претстави како нико није код куће, али му се тврдоглаво наметала претстава да је тамо велико друштво и није се је могао никако ослободити, наоко је бројао колико је крава на ливади имало „сеоско добро“ и колико је могао видети гомилу шљунка дуж пута. Најзад сељак заустави онде где је мали пут силазио летњиковцу. Могенс се спусти низ товар и, док су кола полако шкрипала даље преко шљунка на путу, трудио се да са себе очисти остатке сламе. Ногу за ногом приближавао се вратима на врту, угледа црвени шал како ишчезну иза прозора на балкону, остављену малу, белу корпицу са шиваћим прибором на рубу балкона и леђа празне столице за љуљање, која се клатила. Уђе у врт непрестано гле-

дајући на балкон, чу кад судија рече добар дан, окрену главу према гласу и виде га како стоји с пуним рукама празних саксија и клима главом. Мало се поразговараше о свему и свачему, док судији не паде на памет да објашњава, како би се заиста до-некле могло рећи, да је стара сталешка разлика између врста дрвећа укинута калемљењем, али да је он против тога. У то им полако приђе Камила, огрнута шалом дречеће плаве боје. Руке је била умотала у шал и поздрави малим покретом главе, пожелевши равнодушно добродошлицу. Судија оде са својим саксијама. Камила је стојала и преко рамена гледала горе на балкон. Могенс ју је посматрао. Како му је било од онда? Хвала, није му баш ништа недостајало. Је ли много веслао? — Па да, као и обично, можда не баш тако много. Она окрену главу према њему, погледа га смело, нагну главу мало у страну и с полуотвореним очима и slabим осмејком упита, да ли га није заузела лепа Магелона. Он не зна шта она мисли, али не верује. Затим су неко време стојали и нису ништа говорили. Камила коракну неколико корака према углу, где је била клупа и вртна столица, седе на клупу и, пошто је села, замоли га, гледајући на столицу, да и он седне. Мора да је уморан после дугог, дугог пута. Он седе.

Верује ли он да ће нешто бити од намераваоног савеза? — Можда је према томе равнодушан? — Наравно да му ништа није стало до краљевске куће? Разуме се да мрзи аристократију? Мало има илалдих људи који не мисле да је демократија богзна шта. Он свакако припада онима који породичним везама краљевске куће не придају ни најмање политички значај? Можда се ипак вара. Ето, видело се... Она наједном застаде, зачуђена да је Могенс, који је у почетку био мало уплашен овим правим политичким плуском, сада изгледао потпуно расположен. Та није ваљда дошло да је исмејава? Она јако поцрвене.

„Да ли се јако интересујете за политику?“ упита она бојажљиво.

„Ни најмање“.

„Па зашто онда дозвољавате да овде седим и политизирам у бесконачност?“

„Ах, ви то све кажете тако лепо, а сасвим је свеједно о чему управо говорите“.

„То заиста није никакав комплимент“.

„Ипак јесте“, уверавао је он усрдно, јер му се чинило да изгледа јако увређена.

Камила прасну у смех, скочи и потрча према своме оцу, ухвати га под руку и врати се с њим ка зачуђеном Могенсу.

Кад су свршили с ручком и горе на балкону пили кафу, предложи судија да се прошетају. Тако су све троје ишли малим путем, који је водио преко великог друма и узаном стазом, с чије је обе стране било ражано стрниште, па преко прелаза у забран. Ту је стојао храст и све остало, чак је још било ладолежа у триповој живици. Камила замоли Могенса да јој неколико донесе. Он их откину све заједно и врати се с пуном прегршти.

„Хвала, не треба ми толико“, рече она, узнеколико, а остале пусти да падну на земљу.

„Онда бих волео да их нисам дирао“, рече Могенс озбиљно.

Камила се сагну и поче да их скупља. Очекивала је да ће јој помоћи и гледала је зачуђено у њега, али он је сасвим мирно стојао и гледао је. Али, кад је с тим већ једном почела, морала је издржати и све их скупити. Наравно, после тога није дуго, дуго времена разговарала са Могенсом. Чак није ни погледала на његову страну. Али свакако су се морали помирити, јер кад су при повратку кући дошли до храста, Камила оде под дрво и гледала је у његову круну, цупкаше с једне стране на другу, чинила је

рукама свакојаке покрете и певаше, а Могенс је морао отићи у лесков шибљак да види како је изгледао. Наједном Камила потрча према њему, али се Могенс збун и заборави да виче, као и да бежи. Камила му тада смејући се објасни да је она собом врло незадовољна и да не би имала смелости да остане кад би један тако страشان човек, и при томе показа на саму себе, јурнуо на њу. Али Могенс изјави да је он собом веома задовољан.

Кад је око заласка сунца пошао кући, испратише га један део пута судија и Камила. При повратку она рече своме оцу, да би морали у току месеца, уколико још буду могли остати на селу, чешће звати усамљеног човека, јер он овде не познаје никога. Судија одобри и насмеја се што га сматра тако наивним, али Камила је ишла с благо озбиљним лицем, да се не би посумњало како је занста целим својим бићем милосрђе.

И збиља, јесен је била тако блага да судијини осташе још читав месец у Кап Трафалгару, а милосрђе доведе дотле да Могенс у првој недељи дође два пута, а у трећој отприлике сваки дан.

Било је један од последњих дана лепог времена. Рано ујутру падала је киша. Дуго пре подне било је облачно, али сада је сунце изишло и сијало тако јак и топло да су мокре стрме вртне стазе, травњаци и гране дрвећа били у финој лакој пари. Судија је ишао наоколу и отсецао гране. Могенс и Камила су били у једном углу врта да поберу неколико касних зимских јабука. Он је стојао на столу са корпом у руци, а она на столици, држећи крајеве велике, беле кецеље.

„Но, па шта је било даље“, викну она нестрпљиво Могенсу, који је прекинуо причу коју је причао, да би дохватио јабуку, која је високо висила.

„Онда“, настави он, „поче сељак да трчи три пута око себе и да пева: „У Вавилон, у Вавилон! са

гвозденим прстеном кроз главу!" Затим одлетеше он и његово женско теле, његова прабаба и његов црни петао. Летели су преко мора тако широког као Аруп Фејле, преко брда тако високих као црква у Јанеруперу, преко Химерланда и кроз Холштајн, све до на крај света. Ту је седео вукодлак и доручковао. Баш је завршио кад они дођоше.

„Чича, ти би требало да будеш побожан“, рече сељак, „иначе се може десити да прођеш мимо небеско царство“.

Да, он би радо хтео да буде побожан.

„Онда се мораш после јела молити Богу“, рече сељак...

„Не, нећу више да причам“, рече Могенс нестрпљиво.

„Па, онда оставите“, рече Камила и зачуђено га погледа.

„Могу сасвим лепо одмах да кажем“, продужи Могенс, „него ћу вас нешто питати, али ми се не смете смејати“.

Камила скочи са столице.

„Реците ми... не, ја ћу сам нешто рећи. — Овде је сто, а тамо живица. Ако не желите бити моја жена, онда ћу с корпом скочити преко живице и нећу више доћи. Један!“

Камила га погледа крадомице и виде да је са његовог лица ишчезао осмех.

„Два!“

Био је сав блед пре покрета.

„Да“, прошапутала она, испусти крајеве кецеље, те се јабуке откотрљаше на све стране света и онда потрча.

Али није утекла Могенсу.

„Три“, рече она кад је стиге, али он је ипак пољуби.

Узнемирише судију код његових лепих ката, но пошто је син окружног начелника био тако савршена

мешавина природе и цивилизације то им судија није хтео да чини сметње.

Било је крајем зиме. Велики дебели слој снега, који за свој опстанак има да захвали непрекидној вејавици целе седмице, нагло се топио. Ваздух је био пун сунца и одблеска белог снега, који се топио с прозора у великим, блиставим капљицама. Унутра у соби покренули су се сви облици и боје, оживеле су све линије. Површина се протезала, кривина се савијала, нагнуто је клизило, а изломљено се ломило. Сви зелени тонови врвели су једни преко других на столу за цвеће, од најблажих тамнозелених до најоштријих жутозелених. Мркоцрвени тонови текли су у пламеновима преко плоче стола од махагонија, а злато је севало и трептало са ситних украса, са оквира и рубова, али на ћилиму све су се боје ломиле у једном веселом, обасјаном метежу.

Камила је седела код прозора и шила. И она и грације на сталку биле су сасвим утонуле у црвенкасту светлост од црвених завеса, а Могенс, који је полако шетао горе-доле по соби, сваки час је излазио и улазио кроз косе светле стубове прашине приметно обојене дугиним бојама.

Био је расположен за разговор.

„Да“, рече, „то су особени људи с којима ви општите. Нема ничег ни најбезначајнијег између неба и земље с чиме они не сврше за тили час: ово је просто, а то је отмено, ово је најглупље од како свет постоји, а то је најпаметније, то ту је ружно, тако ружно, а оно тамо је тако лепо да се не може исказати. И о свему овоме сви су они сложни, баш као да имају неку одређену табелу или нешто слично, према којој то израчунавају, јер сви заједно добијају исти резултат, ма о чему се радило. Како су слични ови људи! Сви скупа знају исто и говоре о истом, и имају исте речи и исте погледе“.

„Нећеш ваљда тврдити“, примети Камила, „да Карлзен и Ренхолд исто мисле?“

„О, па ти су међу њима свима баш најкраснији. Та они припадају разним партијама! Њихови основни погледи су тако различити као дан и ноћ! Не, нису они такви. Они се тако слажу да је то право задовољство. Можда има нека ситница у којој се они заиста не слажу, можда је то само неспоразум, али је, богами, права комедија слушати их. Као да су се договорили да све могуће чине само да се не сложе. Започну гласним викањем, затим одмах падну у ватру и тада у жестини један рекне нешто што не мисли, а онда други рекне управо супротно, што такође ни он не мисли, и онда један напада оно што други никако не мисли, а други оно што први никако не мисли и тада је игра у пуном току“.

„Али шта су ти они учинили?“

„Љуте ме, ти младићи. Кад их човек погледа у лице исто је као да си написмено добио да се у будућности неће ништа више у свету нарочито десити“.

Камила одложи шиће, приђе му, ухвати његове ревере од капута и гледаше га враголасто упитно.

„Не могу тога Карлзена да подносим!“ рече он љутито и забаци главу.

„Добро, а онда?“

„А онда, ти си тако веома, веома слатка!“ мрмљаше он смешно нежно.

„А онда?“

„А онда“, прасну, „а онда, он те гледа и слуша и говори ти на један начин који ја не могу да трпим. Он треба тога да се окане, треба, јер ти си моја, а не његова. Ти ниси његова, никако његова. Ти си моја, ти си се мени препустила, као лекар ђаволу. Ти си моја и телом и душом, све до века“.

Она му бојажљиво климну главом, погледа га верно, очи јој засузише, а затим се приљуби уз њега. Он је загрли, сагну се над њом и пољуби је у чело.

Увече истога дана отиратно је Могенс судију на пошту. Судији је, напме, изненада стигло наређење да иде на службено путовање. Због тога је сутрадан изјутра требало да се Камила одвезе својој тетки и тамо остане док се он не врати.

Кад је Могенс испратно свог будућег таста, ишао је кући и мислио како ће видети Камилу неколико дана. Он скрену у улицу у којој је она становала. Улица је била дугачка, а узана и са slabим саобраћајем. У најудаљенијем делу клопарала су нека кола. У том правцу чуо се и топот корака који се изгубише. Сад је чуо само лајање пса у згради иза себе. Погледа у кућу у којој је становала Камила. У приземљу је било као и обично тамно, само су окречена прозорска окна подрхтавала од трепереће светлости фењера на суседној кући. На другом спрату прозори су били отворени и на једном је стрчала напоље читава гомила дасака. Код Камиле је било тамно, изнад ње тамно, само на једном прозору мансарде светлукала је бледозлатна месечина. Горе изнад куће јурили су облаци у дивљем бекству. У зградама с обе стране прозори су били осветљени.

Мрачна кућа ожалости Могенса. Стојала је као остављена без утехе. Отворени прозори звецкали су својим кукама, вода се монотono сливала добовањем у олуку. Понекад капнуло би на неком месту, које није могао да види, шупљим, меканим гласом, а ваздух је тешко хујао кроз улицу. Мрачна, мрачна кућо! Могенсу навреше сузе на очи, нешто га стегну у прсима и обузе га чудна тамна претстава да има нешто себи да пребаци у односу према Камили. Тада је морао да мисли на своју мајку и обузе га чежња да стави своју главу у њено крило и да се исплаче.

Дуго је тако стојао с притиснутом руком на прсима, док не наиђоше улицом кола у оштром касу. Он пође за њима и оде кући. Морао је дуго чекати и дрмати вратима док му не отворише, затим певу-

шећи устрча уз степенице и кад дође у собу, баци се са једним Смолетовим романом у руци на софу и читао је и смејаше се до иза поноћи. Најзад у соби је било сувише хладно. Он скочи и тупкајући нишао је горе-доле да се загреје. Стаде код прозора: на једној страни небо је било тако светло да су се с њим стопили кровови покривени снегом; а на другој страни гонило се неколико дугачких облака, а испод њих у ваздуху је била необична црвенкаста светлост, несигурна лелујава светлост, црвена магла која се пушила. Он отвори прозор. То је био пожар у правцу судијиног краја. Низ степенице, низ улицу што је брже могао; низ једну попречну улицу, кроз једну споредну, а онда право. Још није могао ништа видети, али кад сави иза угла, угледа црвену светлост пожара. Око двадесетак људи јурило је појединачно низ улицу. Уколико су једни друге претрчавали питали су шта гори. Одговорено је: фабрика шећера. Могенс настави трчати истом брзином као и раније, али му је било много лакше око срца. Још неколико улица. Људи је било све више и више, али они су говорили о фабрици сапуна. Она је била управо преко пута судије. Могенс потрча као луд. Остала је још само једна коса попречна улица, која је била сасвим испуњена људима. Мирни, добро обучени људи, одрпане старе жене, које су стојале и разговарале отежнутим цвилећим гласом, шегрти који су викали, нагиздане девојке које су међу собом шапутале, носачи, који су се свађали, немоћни стражари и фијакери који нису могли ни напред ни натраг. Могенс се пробијао кроз гомилу. Сад је био на углу; варнице су полако падале на њега. Уз улицу варнице су сипале. Прозорска окна с обе стране су зажарена: фабрика је горела, судијини су горели и суседна кућа је такође горела. Све је било дим, ватра и гужва, викање, псовање, цреп који је падао с крова и разбијао се, ударци секире, дрво које су це-

пали, прозорска окна која су звечала, млазеви који су шиштали, штрцали и плускали, а између свега тога правилно мукло јецање удараца шмрка. Намештај, кревети, црни шлемови, лествице, светла дугмад, обасјана лица, точкови, конопци, цираде, чудновате справе. Могенс је јурнуо између, преко, испод свега тога напред, према кући.

Фасада је била јако осветљена пламеном горуће фабрике, дим је куљао између препа на крову и ваљао се иза отворених прозора првог спрата. Унутра је ватра тутњала и праскала. Зачу се глас лагане ломљаве који пређе у проламање и крчкање и заврши се пригушеном тутњавом. Дим, варнице и пламен снажно покуљаше из свих отвора куће, а онда почеше пламенови да играју и пуцкетају с двоструком снагом и двоструким блеском. То се срушио средњи део таванице првог спрата. Могенс дохвати с обе руке велике ватрогасне лестве, које су биле ослоњене на онај део фабрике који није био још у пламену. За тренутак стојале су усправно, а онда их спусти на судијину кућу и разби прозорски оквир на другом спрату. Могенс устрча уз лестве и скочи кроз отвор. У првом тренутку морао је затворити очи због јаког дима, а густа с димом помешана пара, која се дизала од угљенисаног дрвета дохваћеног млазевима воде, одузе му дах. Био је у тријезарији. Зид према соби био је готово цео срушен. Соба је била велика, ужарена провалија. Пламенови из приземља избијали су са свих страна скоро до таванице. Неколико дасака што су остале висећи кад се сурвао патос гореле су светлим, беложутим пламеном. Сенке и светлости пламенова таласале су се преко зидова. Овде онде увијале су се тапете, запаљивале и као горуће крпе летеле у дубину, а на слободним летвама и оквирима слика лизали су увис живахни пламенови. Могенс допузи преко развалина и остатака срушеног зида до руба

провалије. Одоздо су наизменично ударале хладне и вреле ваздушне струје према његовом лицу. Преко на другој страни зид се толико срушио да је могао видети Камиллину собу, док је део који је прикривао судијину радну собу још стојао. Било је све врелије и врелије, кожа на лицу се затезала и он примети да му се коса коврча. Нешто тешко опружи се преко његових рамена и оста да лежи преско леђа притиснувши га о под. Била је греда која је полако исклизнула са свог места. Није се могао помаћи, дисање му је било све теже и теже, а његове слепочнице су снажно ударале. Лево од њега пљуштао је млаз воде о зидове трпезарије и он се претвори у жељу да хладне, хладне капљице које су се распале на све стране њега попрскају. У то зачу преко на другој страни провалије стењање и виде нешто бело како се креће по патосу Камиллине собе. То је била она. Лежала је на коленима и њихајући се у куковима стискала је руком час једну час другу страну главе. Полако се подиже и дође до ивице провалије. Стојала је укочено, руке су висиле млиставо, док се глава клатила на врату. Полако, сасвим полако њен горњи део тела сави се напред, њена дугачка лепа коса брисала је патос, кратак јак пламен и коса оде. У следећем тренутку она се сурва у пламен. Могенс тужно узвикну, кратко, дубоко и јачко као урлање дивље звери и истовремено се снажно покрену, као да се хтео удаљити од провалије, али није могао од греде. Његове су руке пипале по рушевинама зида, затим се укочише обухвативши рушевине, а онда отпоче у правилном такту ударати челом о крш и стењаше: „Господе Боже, Господе Боже, Господе Боже!“

Тако је лежао, а кад је протекло неко време он осети да је нешто ту, ту стоји и дохвати га. Био је ватрогасац, који је збацио греду у страну и хтео га изнети из куће. Са јаким осећањем незадовољства

Могенс приметил да га подиже и однесе. Ватрогасац га донесе до отвора. Тада Могенс јасно осети да му се задаје бол и да му човек који га носи ради о глави. Истрже се из његових руку, дохвати једну летву што је лежала на поду, удари њоме човека тако по глави да је натраг затетурао, изиђе из отвора, стрча усправно низ лестве држећи летву изнад своје главе. Кроз гужву, дим, гомилу, кроз празне улице, преко пустих тргова, напоље у поље. Свугде дубок снег, нешто подаље тамна мрља, била је гомила шљунка која се издизала изнад слоја снега. Удари по њој летвом и настави непрестано ударати. Хтео ју је убити, да је нестане, а хтео је и продужити трчање. Трчао је око ње и ударао по њој као махнит, али није хтела, није хтела да ишчезне. Онда одбаци далеко летву и баци се на црну гомилу да је дотуче. Руке му се напунише ситним камењем, био је шљунак, била је црна гомила шљунка. Зашто је он лежао тамо у пољу и рио по црној гомили шљунка? — Осећаше дим, пламенови су лизали око њега, виде Камилу како утону у њих, викну и одјурити преко поља. Није се могао ослободити пламенова. Затвори очи: пламенови, пламенови! Баци се на земљу и притисну лице у снег: пламенови! Скочи, потрча натраг, потрча напред, скрену: свуда пламенови! Ишао је преко снега, поред кућа, поред дрвећа, поред неког страшног лица које је зурило кроз прозорско окно, око амбара и преко дворишта, где су пси завијали и трзали своје ланце. Потрча поред неке истурене куће и наједном се заустави испред јако и немирно осветљеног прозора. Светлост му је годила, пред њом узмакоше пламенови. Приђе прозору и погледа унутра: била је пивара. Једна девојка стојала је поред огњишта и мешала по казану. Светлост коју је држала у руци изгледала је нешто црвенкаста у густој пари. Друга девојка је седела и чупала живину, а трећа је прљила изнад великог

пламена запаљене сламе. Пламенови се смањише, а тада придође нова слама и они се поново распламсаше, затим се опет смањише, још више — угасише се. Могенс разјарено разби окно лактом и продужи полако даље. Девојке унутра завикаше. Затим опет потрча. Дуго је трчао тихо јадникујући. Нанђоше разбацани светли трепуци сећања из добрих времена, а кад би нестали било је дванут мрачније. Није могао издржати да мисли о ономе што се догодило. То се није смело догодити. Он се баци на колена и испружи руке према небу молећи се Богу, да оно што се догодило учини да се није догодило. Дуго се вукао на коленима, очима непрестано управљеним према небу, као да се бојао да му не умакне и избегне његовим молбама ако га не буде непрестано гледао. Онда долебдеше слике из доброг времена, све више и више, у светлим магловитим редовима. Било је слика које су избијале око њега изненадним сјајем, а друге су извиривале узгред, неодређено, далеко и ишчезле би пре него што их је тачно сагледао. Седео је мирно у снегу, савладан светлошћу и бојом, животом и срећом. Нестало је неодређеног страха, који га је у почетку хватао, као да би могло нешто доћи и све то избрисати. Било је тако тихо око њега, тако мирно у њему. Сlike су прошле, али срећа је остала. Тако тихо! Ту није било гласа, али гласови су били около. И онда дође смех и песма, и дођоше тихе речи и лаки кораци и тупо јецање удараца шмрка. Кукајући побеже од тога места. Трчао је далеко и дуго. Дође до мора. Трчао је дуж обале, док се не спотакну о корен дрвета, и како је био јако уморан остаде лежећи.

С благим клокотањем плускала је вода преко ситног камења, на махове би лако захујало кроз голе гране, понека врапа крештала је на пољу изнад мора, а јутро је бацало своју блештаву плаву светлост преко шуме и мора, преко снега и преко бледог лица.

При изласку сунца нашао га је лугар суседне шуме и однео шумару Николи, где је данима и недељама лежао између смрти и живота.

Отприлике у време када је Могенс донесен Николи наста гужва око једних кола на крају улице у којој је судија становао. Кочијаш није могао никако да схвати због чега му жандарм брани да изврши свој поштени посао и зато су се свађали. То су била кола која је требало да одвезу Камилу до њене тетке.

„Не, од како је сирота Камилла онако јадно завршила, нисмо ништа на њему приметили“.

„Да, чудновато је шта све скривено може да лежи у једном човеку. Ништа се није наслућивало. Тако миран и збуњен, готово неумешан. Зар не, милостива госпођо, нисте ли најмање слутили?“

„О болести! Па, Боже, како можете питати? Ах, ви мислите — нисам вас добро разумела — да је морало нешто бити што је лежало у крви, нешто наследно? — Јесте, присећам се, нешто је било. Отац је био одведен у Архус. Није ли било тако, господине Карлзене?“

„Није! — Ипак јесте, али то је било ради његове сахране, јер његова прва жена тамо лежи. Не, ја сам мислио, знате, на страхан или, да, на страхан живот који је он водио за ове две или две и по године“.

„Тако! Не — не — не! О томе ја не знам баш ништа“.

„Па да, не, то такође не спада у ствари о којима се радо говори, не желим — но! Ви разумете, обзир према најближем драгом. Судијина породица...“

„Разуме се то што кажете има своје оправдање. Али — с друге стране — реците ми сасвим искрено

нема ли наше време једну наопаку, једну — пиетистичку тежњу да се слабости наших савременика прикрију, заташкају, и — наравно, ја се у тим стварима не разумем — али зар не верујете да истина или јавни морал, не мислим на ову моралност, него — морал, стања, како хоћете — да они од тога трпе?“

„Сасвим тачно! И необично ме радује да се тако с вама слажем, а у овом случају... ствар је баш у томе што се он одао изгредима свих могућих врста, живео на најбезбожнији начин са најнижим олошем, с људима без части, без савести, без положаја, вере или ма чега било, са лоповима, варалицама, пијаницама и — за љубав истине — са женама сумњивог владања“.

„И то, пошто је био верен са Камилом, благи Боже, и пошто је лежао три месеца од запаљења мозга!“

„Да — и какве све склоности то не претпоставља и каква је могла бити његова прошлост. Како ви мислите?“

„Да, и богзна како је управо било с њиме у време веридбе. Био је нешто подозрив. Но, то је само моје мишљење“.

„Извините, милостива госпођо, а извините и господине Карлзене. Ви сте схватили нешто апстрактно, врло апстрактно. Ја случајно имам врло конкретна обавештења од једног пријатеља преко у Јитланду и могу ствар приказати у њеним појединостима“.

„Господине Ренхолте, та нећете ваљда...?“

„Наводити појединости? Да, то хоћу, господине Карлзене, с допуштењем милостиве госпође. Захваљујем! Он свакако није живео како се мора живети после запаљења мозга. Са неколико пијаница банчно је по годишњим вашарима, а није остао ни без веза са мађионичарским дружинама и то нарочито

са женским особљем. Него, можда би најпаметније било да отрчим и донесем писмо свога пријатеља. Ако дозвољавате? За трен ока бићу опет овде“.

„Зар не налазите и ви, господине Карлзене, да је Ренхолт данас упадљиво љубазан?“

„Да! — Свакако, али ни милостива госпођа не сме заборавити да је он свој јед излио у једном чланку јутрошњих новина. Кад човек себи претстави да се неко усуђује да тврди — та то је управо побуна, презирање закона, јер хм...“

„Јесте ли нашли писмо?“

„Јесам, нашао сам га. Смем ли отпочети? Дозвољите да погледам — ево: „Наш заједнички пријатељ, којег смо прошле године нашли у Менстеду и кога ти, како си рекао, познајеш из Копенхагена, последњих месеци боравио је у овом крају. Изгледа потпуно као тада: он је исти бледи, суморни витез жалосног изгледа. Он је смешна мешавина претеране разузданости и тихог очајања, извештачен — безобзиран и груб према самом себи и другима. Тих је и шкрт у речима и изгледа да се уопште не забавља наоколо ништа друго не ради него банчи и лумпује. Остало је на ономе што сам још тада рекао: он има фикс-идеју да га живот лично вређа. Његово друштво овде било је, наиме, један џамбас, назван клисара крчме, јер увек пева и увек пије и један нагиздани дугајлија, нешто између морнара и торбара, познат под именом Петар Луталица, кога се свет прибојава, затим лепа Абелона. У последње време она је морала уступити место једној црномањастој жени. Припадала је мађионичарској трупи која нас је дуже времена усређавала претставама у уметности снаге и у игри по конопцу. Видео си ову врсту жена, са оштрим, жутиим, рано остарелим лицима, створења која су упропашћена грубошћу, сиротињом и жалосним пороцима, а за свечане прилике

се увек облаче у изношени сомот и прљаво црвено. Трупa је ту. Не схватам страст нашег пријатеља. Истина, вереница му је тако жалосно изгубила живот, али то ипак не објашњава ствар. Треба још да чујеш како нас је оставио. Неколико миља одавде имали смо годишњи вашар. Он, Луталица, џамбас и жена, седели су у једној шатри и банчили дубоко у ноћ. У три сата или тако нешто, најзад се спремише да крену. Попеше се у кола и донекле је ишло сасвим добро, али тада наш заједнички пријатељ скрену са друма и возио их је преко поља и пустаре колико су коњи могли да трче. Кола су летела с једне стране на другу. Најзад се џамбасу све измешало и викну да жели сићи. Кад је сишао, наш заједнички пријатељ поново опаучи бичем и управи тачно према једној великој узвиштини. Тада се жена уплаши и искочи. Кола узиђоше уз брег и поново сиђоше у тако захукталој дивљој вожњи, да је чудо што кола нису стигла доле испред коња. У међувремену, приликом успињања, Петар се кришом извукао из кола и као хвала за вожњу бацио је свој велики џепни нож према глави кочијаша“.

„Јадни човек! Али то са женом је ипак гадно!“

„Одвратно, милостива госпођо, несумњиво одвратно. Мислите ли, заиста, господине Ренхолте, да овај приказ ставља човека у лепшу светлост?“

„Не, али у једну сигурнију. Познато вам је да се у тами ствари могу лако сматрати већим него што су“.

„Може ли човек замислити нешто горе?“

„Ако не, онда је ово најгоре. Али, знате, не треба никада о човеку мислити најгоре“.

„Да, у основи ви сте мишљења да све није тако прљаво, да у томе има нечег оштрог, нечег у правом смислу плебејског, што одговара вашој склоности ка демократији“.

„Зар не видите да се он управо аристократски понаша према својој околини?“

„Аристократски! Не, то је сасвим парадоксално! Ако он није демократа онда ја заиста не знам шта је“.

„Па, уосталом, има и других опредељења“.

Бела пасја леска, плавичасти јоргован, црвени глог и блистава зановет цветали су и мирисали испред куће. Прозори су стојали отворени и са спуштеним ролетнама. Могенс се споља наслони преко прозора. Ролетна му је лежала на леђима. После изобиља летњег сунца по шуми, и води и у ваздуху, оку је годило да гледа у пригушену, благу, мирну светлост собе. Унутра је стојала крупна, кршна жена, леђима окренута према прозору и стављала је цвеће у једну велику вазу. Блуза њене ружичасте јутарње хаљине била је висока испод груди притегнута црним, сјајним, кожним појасом. На патосу иза ње лежао је као снег бео огртач за чешљање. Њена бујна, светлоплава коса висила је у као ватра црвеној ноћној мрежи.

„Ти си нешто бледа од синоћне седељке“, било је прво што је Могенс рекао.

„Добро јутро“, одврати она и не окрећући се пружи му руку и цвеће које је држала у њој. Могенс узме један цвет. Лаура окрете упола главу према њему, отвори мало руку и у малим гомилицама испуштала је цвеће на земљу. Онда се поново поче занимати вазом.

„Болесна?“ упита Могенс.

„Уморна“.

„Данас нећу код тебе доручковати“.

„Не!“

„Нећемо заједно ни ручати“.

„Ићи ћеш у риболов?“

„Нећу! — Збогом!“

„Кад ћеш опет доћи?“

„Нећу више доћи“.

„Шта то треба да значи?“ упита она, повуче своју хаљину, приђе прозору и ту седе на столицу.

„Сит сам те. — То је све“.

„Сад си злобан, шта ти је? Шта сам ти учинила?“

„Ништа, али пошто писмо ни венчани, ни заљубљени једно у друго, не видим у томе ништа нарочито што идем својим путем“.

„Јеси ли љубоморан?“ упита она сасвим тихо.

„На такву једну као што си ти! Сачувај, Боже, мој разум!“

„Али шта треба све ово да значи?“

„Значи да сам сит твоје лепоте, да знам напајет твој глас и твоје покрете и да ме ни твоји прохтеви, ни твоје глупости или твоја препреденост не могу више узбуђивати. Можеш ли ми онда рећи ради чега би требало да останем?“

Лаура заплака. „Могенсе, Могенсе, како можеш тако говорити? Ах, шта ћу ја, шта ћу ја, шта ћу ја, шта ћу ја да радим! Остани само данас, само данас. Могенсе, ти не смеш отићи од мене!“

„Ах, па то су лажи, Лаура, ти у то ни сама не верујеш. Ниси ти жалосна што ме тако страшно волиш. Мало си само запрепашћена због промене, прибојаваш се због малог поремећаја у твојим дневним навикама. Знаш ја то врло добро. Ниси ти прва које сам се заситио“.

„Ах, остани још само данас код мене, онда те нећу мучити ни сат даље да останеш!“

„Ипак сте ви жене стварно пси! Немате у себи ни трага од чисти. Кад вас човек ногом удари, ви опет допужете!“

„Јесте, јесте, то чинимо, али ипак остани још данас — како — остани!“

„Остани, остани! Не!“

„Ах, Могенсе, ти ме никад ниси волео!“

„Нисам!“

„Ипак јеси. Волео си ме оног дана када је била страшна олуја, о лепи дане, тамо доле на обали, кад смо седели у склоништу чамца“.

„Глупа девојчуро!“

„Када бих била честита девојка од финних родитеља, а не оваква јадна као што сам, онда би свакако остао код мене, онда не би дозвољено срцу да буде тако тврдо — а ја, која те тако волим!“

„То од тебе нико не тражи!“

„Не, ја сам као прашина по којој газнш, толико ти водиш рачуна о мени. Ни једне добре речи, само опоре речи: презирање, то је довољно добро за мене!“

„Друге нису ни боље ни горе од тебе. Збогом, Лаура!“

Он јој пружи руку, али она је држала руке иза леђа и јадиковаше: „Не, не, не збогом! не збогом!“ Могенс подиже ролетну, учини корак-два уназад и пусти је да падне на прозор. Лаура се брзо промоли испод ње и мољаше: „Ходи и дај ми руку!“

„Не!“

Кад се мало удаљио викну она тужно: „Збогом, Могенсе!“

Он се окрену према кући и лако поздрави, онда пође даље. „И оваква девојка верује још у љубав! — Не, не верује“.

Напољу је с мора долазио вечерњи ветар и пешчана трска њихала је своје бледе класове и мало подигла шиљате листове. Пешчар се повијао, пешчано језеро је потамнело од хиљаде финих бразда, а листови локвања немирно су се трзали на својим дршкама. Вресак отпоче ударати својим тамним вр-

ховима, а на пешчаним пољима киселица без чврстог ослоња клатила се тамо-амо. А у унутрашњости земље! Хајдучка трава се шћућурила, млада детелина дрхће на стрништу, а пшеница се дизала и спуштала у тешким таласима. Кровови су стењали, ветрењаче шкрипале, крила се заошњајавала, дим се враћао у димњаче, а прозорска окна се оросише.

Хујало је у звучним шупљинама, у јаблановима властелинског двора и звиждало у рашчерупаном шибљу на Бредбјергеровом травом обраслом брежуљку. Тамо горе лежао је Могенс и гледао преко тамне земље. Месец само што није засијао. Тамо доле на ливади ишле су магле. Било је тако жалосно, цео живот иза њега празан, испред њега мрачан. Али најзад такав је живот. Они који су срећни, они су и слепи. Њега је несрећа научила да види. Све је било неправедно и лажљиво, цела земља била је једна велика лаж која се котрља. Верност, пријатељство, милосрђе лаж је, лаж у целини и појединостима. Али то што се назива љубав било је ипак од свега празног најпразније. То је пожуда, распламтела пожуда, тињајућа пожуда, сагоревајућа пожуда, али пожуда, а никада нешто друго. Зашто он то треба да зна? Зашто њему није допуштено да издржи у вери у све ове несагорљиве позлаћене лажи? Зашто је он морао да види, други да буду слепи? И он је имао право на слепило, веровао је у све што се могло веровати.

Доле у селу запалише се светлости.

Тамо доле био је дом до дома. Мој дом! Мој дом! И моја дечја вера у све лепо у свету! — А кад би други имали право! Кад би свет био пун срдаца која куцају, а небо пуно преблагот Бога? Али зашто ја то не знам, зашто ја знам нешто друго? А ја знам нешто друго, нешто тако оштро, горко, истинито...

Он се подиже. Поље и ливада лежали су пред њим у пуној месечини. Ишао је доле у село путем дуж врта дворца. Ишао је и гледао преко каменог зида. Унутра, у врту, на једној чистици обраслој травом, стојала је јасика. Месечина је оштро падала по треперавим листовима, који су окретали час ташу час белу страну. Он наслопи лактове на зид и зурео је у дрво. Изгледало је као да листови жаморе преко грана. Веровао је да чује глас лишћа. Наједном сасвим у близини разлеже се необично леп женски глас:

„Ти цвете у роси!

Ти цвете у роси!

Шапни о својим сповима.

Је ли у њима исти ваздух,

Исти необични ваздух вилинске земље

Као у мојим?

И да ли се у њима шапуће, уздише и тугује

Кроз умирући дах и сањиви привид,

Кроз пробуђени звук, кроз песму која се
постепено извија!

У чежњи,

Ја живим у чежњи“.

Затим опет наста тишина. Могенс удахну дубоко и напрегнуто прислушкиваше: нема песме, горе у кући отворише се врата. Сад је јасно чуо глас јасикиних листова. Сагну главу на руке и заплака.

Следећи дан био је један од оних којима је позна јесен тако богата. Дан са свежим, хладним ветром, са пуно великих облака, који су брзо јурили, с вечитим наоблачавањем и разведравањем, већ према томе како наилазе облаци испред сунца. Могенс се попео на гробље до којег је био властелински врт. Ту горе изгледало је прилично голо. Трава је била ниско покошена. Иза старе, четвртасте гвоздене решетке стојао је широк, низак жбун зове и махао сво-

јим листовима. Око појединих гробова биле су дрвене ограде. Иначе, већина су били само ниске, четвртасте хумке. Неки су имали лимене украсе са натписима, други дрвене крстове с којих се боја ољуштила, неки су имали воштане венце, а највећи део није имао баш ништа.

Могенс је ишао околу и тражио место које је било заклоњено, али је изгледало да дува на свим странама цркве. Он се баци на насип и извуче из џепа књигу, али од читања није било ништа. Увек кад би наишао облак испред сунца било му је као сувише хладно и помишљао је да устане, али тада би се опет појавило сунце и задржало га да лежи. Једна млада девојка дође лагано идући. Испред ње су трчали играјући се хрт и птичар. Она стаде и изгледало је као да хоће да седне, али кад примети Могенса настави свој пут преко гробља и кроз врата. Могенс се подиже и гледаше за њом; ишла је доле друмом, пси су се још играли. Онда Могенс поче да чита натпис на једном гробу, који га убрзо насмеја. Изненада паде сенка на гроб и ту се задржа. Могенс погледа у страну. Ту је стојао млад, сунцем опаљен човек, с једном руком у својој ловачкој торби, а с пушком у другој.

„Није баш тако глуп“, рече и климну према натпису.

„Није“, рече Могенс и исправи се из савијеног положаја.

„Него реците ми“, настави ловац и погледа у страну, као да нешто тражи, „ви сте неколико дана овде и ја сам ишао околу и чудно сам вам се, али до сада нисам могао доћи у вашу близину. Ви ходате унаоколо сасвим сами и без занимања. Зашто нисте навратили код нас? И, за име света, у чему проводите време? Јер свакако овде у околини немате посла?“

„Не, ја се овде задржавам ради свога задовољства“.

„Е, тога овде, наравно, има доста“, узвикну странац и насмеја се. „Идете ли у лов? Хоћете ли да пођете са мном? Него ја морам доле у крчму да узмем мало сачме, а док се ви спремите, прећи ћу преко пута и изгрдити ковача. Но! Идете ли са мном?“

„Да, радо!“

„Али збиља — Тора! Јесте ли видели једну младу девојку?“ Он скочи на бедем. „Ено је иде. То је моја рођака. Не могу вас њој претставити. Него пођите, хајдемо за њом. Ми смо се опкладили, и ето, ви можете бити судија. Она треба са псима да буде на гробљу, а тада ћу ја проћи са пушком и ловачком торбом и не смем ни звати ни звиждати, па ако ипак пси пођу са мном, онда је она изгубила. Дакле, сах ћемо видети“.

После мало времена стигоше девојку. Ловац је гледао право, али није могао а да се не насмеши. Могенс поздрави кад је прођоше. Пси погледаше зачуђено за ловцем, тихо зарежаше, онда погледаше према девојци и залајаше. Она их хтеде погладити, али они одоше равнодушно од ње и лајаху за ловцем. Корак по корак удаљавали су се све даље, кришом су погледали у њу и одједном отрчаше за ловцем и кад га стигоше, посташе сасвим необуздани: скакали су на њега, трчали на све стране и опет се враћали.

„Изгубљено“, викну јој он. Она климну насмешивши се, окрену се и оде.

Лов је трајао до касно после подне. Могенс и Виљем су се добро слагали и Могенс је морао обећати да ће увече доћи у дворац. И дошао је, а од тада је долазно готово сваки дан, али упркос свима гостопримљивим понудама остаде да станује у кафани.

То је било узбудљиво време за Могенса. У почетку Торина близина оживљавала је сва тешка и

жалосна сећања. Често је морао изненада да отпочне свој разговор с другим или да оде, да га његово узбуђење не би свом снагом савладало. Она уопште није личила на Камилу, па ипак он је видео и чуо само Камилу. Тора је била мала, фина и витка, брза за смех, брза за плач и брза за одушевљење. Ако би дуже с неким озбиљно разговарала, то није било као неко приближавање, него више као ишчезавање целе ње у самој себи. Ако би јој неко нешто причао и разлагао, тада би њено лице, њено цело биће изражавало најприсније поверење, а на махове и ишчекивање. Виљем и његова мала сестра нису је сасвим смятрали другарицом, али ни у ком случају ни као странца. Ујак и тетка, слуге, слушкиње и сељаци из околине, сви су јој се удварали, али некако опрезно и готово бојажљиво. Били су према њој скоро као путник у шуми, који је сасвим близу себе спазно једну од оних малих љупких птица певачица, са бистрим, паметним очима, са лаким, дражесним покретима. Ово мало живо биће јако га весели и он би радо хтео да му се што више приближи, али се не усуђује ни да се макне, једва да дише, да се не би уплашило и одлетело.

Како је Могенс виђао Тору све чешће и чешће, сећања су долазила све ређе и ређе и најзад ју је видео онакву каква је. Време му је било испуњено миром и срећом кад је био код ње, а пуно мирне чежње и мирног бола кад је није видео. Касније је говорио с њоме о Камили и свом протеклом животу и готово с чуђењем је гледао уназад на самог себе и понекад му је било скоро несхватљиво, да је он био тај који је мислио, осећао и чинио све оно чудновато о чему је причао.

Једне вечери стојали су он и Тора горе на узвишници у врту и гледали залазак сунца. Виљем и његова мала сестра играли су се „жмурке“ око узвишнице. Ту је било лаких, светлих боја на хиљаде, јаких,

сјајних на стотине. Могенс се окрену од њих и гледаше тамну појаву поред себе: како се ипак она издвајала од све ове блиставе раскоши. Уздахну и погледа опет у бојама богате облаке. Ово није дошло као нека истинска мисао; појавило се издалека и пролазно, трајало је само једну секунду, па ишчезло; као да је сам поглед то мислио.

„Сад су земаљски духови на пропланку весели, сада кад је сунце сасвим зашло“, рече Тора.

„Тааако!“

„Да, па зар ви не знате да земаљски духови воле мрак?“

Могенс се насмешн.

„Да, ви не верујете у земаљске духове, али би ипак требало да верујете. Тако је дивно у све то веровати, у горске духове и виле. Ја верујем и у морске виле и у зовину баку. Али вампири! Шта ће нам вампири и паклени коњи? Стара се Марен наљути кад јој о томе говорим, јер то није никакав божји страх, каже она, веровати у то, у шта ја верујем. Тако нешто не тиче се ништа људи. Међутим о слутњама и духовима, о њима стоји и у Еванђељу, каже она. Али, шта ви кажете?“

„Ја? Па, ја не знам — како ви управо мислите?“

„Ви сигурно не волите природу?“

„Баш на против!“

„Али ја не мислим на ону природу коју видимо са клупа са изгледом у даљину и са брегова на које воде степенице, где је она свечано удешена, него на природу сваког дана, увек. Волите ли ви тако природу?“

„Да, баш тако! Могу се радовати сваком листу, свакој грани, сваком трептају светлости и свакој сенци. Нема тако голог брежуљка, тако четвртасте тресетне јаме, тако досадног друма, да се за тренутак не бих могао у то заљубити“.

„Али какво задовољство можете имати од неког дрвета или неког жбуна, ако себи не претставите да у њему станује неко живо биће које отвара и затвара цветове и глача листове? Кад гледате језеро, дубоко и бистро језеро, зар га онда не волите стога што замишљате да дубоко, дубоко тамо доле станују бића која имају своје радости и своје патње. свој сопствени необичан живот са необичном чежњом? И шта је управо лепо на Бредбјерговом пропланку, ако себи не претставите да тамо унутра ври и бруји од сићушних малих прилика, које уздишу кад сунце изиђе, а почињу играти коло и играти се својим леним драганама чим падне ноћ?“

„Како је то необично лепо! И ви то видите?“

„А ви?“

„Па, ја то не могу објаснити. Али то лежи у боји, у покрету и у самом облику, а онда у животу који је унутра; сокови који се пењу у дрвећу и цвећу, сунце и киша који чине да расту, и песак који дува према брежуљцима, и пљускови који браздају и растачу обронке. Ах! то се ништа не може разумети, ако ја то треба да објасним!“

„И то вам је доста?“

„Ах, понеки пут и сувише! Много сувише! И пошто су како облик тако и боја и покрети тако љупки и тако лаки, и пошто иза свега тога лежи необичан свет који живи и весели се, и уздише, и чезне и који све то може да каже и пева, онда се човек осети тако усамљен, ако не може да се приближи томе свету, живот постаје тако суморан и тако тежак“.

„Не, не, не смете тако мислити на вашу вереницу!“

„Ах, ја не мислим на своју вереницу“.

Виљем и сестра успеше се до њих и заједно одоше у кућу.

Неколико дана касније шетали су се пре подне у врту Могенс и Тора. Могенс је требало да види виноград под стаклом у којем још није био. То је била прилично дугачка, али не много висока стаклара. Сунце је светлукло и играло се по стакленом крову. Уђоше унутра. Ваздух је био топао и влажан и имао нарочити пригушени и зачински мирис, као од свеже ископане земље. Лепи изрецкани листови и тешки росни гроздови од сунца прозрачни, осветљени и обасјани, ширили су се испод стакленог крова у једном великом зеленом блаженству. Тора је стојала и блажено гледала. Могенс је био узнемирен и час је тужно упро поглед у њу, час горе у лишће.

„Знате“, рече Тора весело, „сада верујем да почињем разумевати шта сте недавно говорили на узвишци о облику и боји“.

„Зар даље ништа не разумете?“ упита Могенс тихо и озбиљно.

„Не“, шапну она, брзо га погледа, обори поглед и поцрвени, „тада не“.

„Тада!“ понови Могенс благо и клекну пред њу: „А сада, Тора?“

Она се сагну према њему, пружи му једну руку, а другу је држала преко очију и плакала. Подижући се Могенс притисну руку на своја прса. Она диже главу, а он је пољуби у чело. Она га је гледала озареним, влажним очима, смешила се и шапну: „Хвала Богу!“

Могенс оста још једну недељу. Споразумели су се да венчање буде у позно лето. Затим отпутова. Онда дође зима с мрачним данима, дугим ноћима и мећавом писама.

Сви прозори властелинског двора осветљени, изнад свих врата лишће и цвеће. Пријатељи и по-

знаници стоје окићени у густој гомили на великим каменним степеницама и сви управили погледе у сумрак. Могенс беше отпутовао са својом младом супругом.

Кола су тандарала и тандарала. Затворени прозори су звечали. Тора је седела и гледала напоље у друмске јендеке, у Шмидов брежуљак, где у пролеће цвета јагорчевина, на велики жбуи зове Берте Нилзенове, на Милеров млин и гуске, на Далумеров брежуљак, низ који су се она и Вињем још пре не тако много година спуштали на клизаљкама, на Далумерову ливаду, на дугачке неприродне сенке коња, које су јуриле преко гомила шљунка, преко тресетних јама и ражаног поља. Седела је и сасвим тихо плакала. С времена на време, кад би обрисала росу са прозорског окна, кришом би погледала према Могенсу. Он је седео напред сагнут, његов путнички огртач био је раскопчан, шешир је лежао на доњем седишту и клацкао се, руке је држао испред лица. И он је мислио исто што и она! Овај дан био је за њега необичан, а растанак га је готово сасвим обесхрабрио. Она је морала рећи збогом свима својим пријатељима и рођацима и бесконачном броју места, на којима су нагомилане све горе до неба лежале успомене и сећања, и све то да би с њим путовала. И ето, он је сад био човек коме се могло с поуздањем поверити, он чија је прошлост пуна суровости и изгреда! Није било баш сасвим сигурно да је то била само прошлост. Занста се променнио и тешко је могао разумети какав је био, али се од самог себе није никада сасвим отргао. Сигурно је све то још у њему било, а ето, сад је добио ово невинно дете да га чува, да га штити, а међутим он сам се преко главе заглибнио у блато. Још ће успети да и њу са собом повуче. Не! — не, она не треба — не, упркос њему она треба и даље да живи својим светлим, лаким девојачким животом. Кола су и даље тандарала

и тандарала. Мрак се спустио и овде и онде кроз густо оковане прозоре, видео је светлост у радњама и кућама поред којих су се возили. Тора је дремала. Пред зору дођоше новом дому. То је било имање које је Могенс купио. Коњи су се пушили на хладном јутарњем ваздуху, врапци су цвркатили на великим липама у дворишту, а из димњака полако се извијао дим. Тора је све то гледала смешећи се и задовољна кад јој је Могенс помогао да изиђе, али није помогло. Била је поспана и сувише уморна да би то могла прикрити. Могенс је отпрати у њену собу, а сам сиђе у врт, седе на клупу и веровао је да посматра излазак сунца, али се толико сагнуо да ни сам није могао издржати у том веровању. У подне он и Тора ипак се састадоше весели и свежи. И наста једно показивање унаоколо и дубоко ишчуђавање и међусобно већање. Падеше решења и најлуђи предлози које обоје огласише практичним. А како се само Тора напрезала да би изгледала паметна и занимљива кад јој је показана кухиња, и како је тешко издржала да не буде и сувише непрактично усхићена малим, чупавим штенетом! А како је Могенс говорио о дренажи и ценама жита, док је стојао и премишљао како би лепо Тора изгледала са црвеном булком у коси!

А онда увече, кад су седели у својој соби у павиљону, и месец живо опртавао прозоре на поду, шта је било него комедија са његове стране кад јој је озбиљно предочио да треба да иде на починак, стварно да иде на починак, јер мора бити да је уморна, а међутим продужио је да држи њену руку у својој, као и с њене стране, кад је тада изјавила да је гадан, да хоће да је се ослободи, да се каје што се оженио. Наравно, после тога је следовало измирење и онда су се смејали и тако је прошло много сати. Најзад оде Тора у своју собу, али Могенс оста да седи у соби у врту сасвим несрећан

што је отишла. У црним сликама маште цртао је себи да је мртва и да је нема и да он овде седи сасвим сам на свету и плаче за њом и онда је за-
нста плакао. Најзад се љутио сам на самог себе,
нишао охоло горе доле по соби и хтео да буде ра-
зуман. Била је једна љубав, чиста и племенита, без
никакве грубе земаљске страсти. Да, била је, а да
није била, требало је да дође. Али страст је све по-
кварила. Била је тако ружна, тако нечовечна. Како
је мрзео све у човечјој природи што није било
нежно и чисто, фино и лако! Био је подјармљен,
притиснут, мучен од овог ружног и укоченог. Оно
је било у његовим очима и његовим ушима, окужило
је све његове мисли. Он оде у своју собу. Хтео је да
чита. Узе једну књигу, читао је, и није слутно; шта
— ипак јој се ништа није десило! Не, како би и
могло? Упркос томе поче да стрепи, па ипак је могло
бити. Не, није могао издржати. Полако се пришуња
до њених врата. Не, ту је било тако мирно и при-
јатељски. Кад је напрегнуто прислушкивао било му
је као да чује њено дисање. Како му је срце куцало!
Било му је као да и њено чује. Врати се у своју
собу и својој књизи. Затвори очи. Како ју је јасно
видео, чуо њен глас, сагнула се према њему и ша-
путала. — О, колико ју је волео, волео, волео! У
њему је певало. Било му је као да се његове мисли
уобличавају у ритмове и то јасно. Како је све лепо
видео о чему је мислио! Ето, мирно она ту лежи и
спава, рука испод потиљка, коса расплетена, око
затворено, дисала је лако — ваздух је дрхтао у
грудима. Била је црвена као отсјај руже. Попут
здепастиг пауна, који подражава игру нимфа, тако
је јорган у незграпним борама одавао њен лепи
стас. — Не, не, није хтео на њу да мисли, да тако
мисли на њу, не, ни зашта на свету. Али онда се све
поврати, није се могло спречити, а требало је да не

дође, да оде! И долазило је и одлазило, долазило и одлазило док не дође сан, а ноћ прође.

Када је следећег дана сунце увече зашло, шетали су заједно околу по врту. Држећи се за руке ишли су сасвим полако и без речи, једном стазом горе, другом доле, излазили из мириса резеде, ишли кроз мирис ружа у мирис јасмина. Поједине ноћне птице луталице пролетале су шумећи, напољу у жити чула се бисерка. Иначе, шуштање је углавном долазило од Торине свилене хаљине.

„Како можемо ћутати!“ узвикну Тора.

„И како можемо ићи!“ настави Могенс. „Сад смо сигурно ишли једну миљу“.

Ишли су још неко време и ћутали.

„О чему мислиш?“ упита она.

„Мислим о самом себи“.

„То је управо оно исто што и ја радим“.

„Мислиш ли и ти о самој себи?“

„Не — о самом теби — о теби, Могенсе“.

Он је привуче чвршће себи. Ишли су горе према павиљону. Врата су стојала отворена. Унутра је било врло светло и сто, са као снег белим застирачем, сребрном зделом тамноцрвених јагода, сјајним сребрним бокалом и свећњацима — чинио је сасвим свечани утисак.

„Као у бајци, кад су Перица и Марица дошли у шуми до кућнице од колача“, рече Тора.

„Желиш ли унутра?“

„Па ти заборављаш да је ту унутра вештица која жели да нас, сиромашну децу, испече и поједе. Не, много је боље да одолимо прозорима од шећера и крову од уштипака. Ухватимо се за руке и идимо у мрачну, мрачну шуму“.

Удаљише се од павиљона. Она се тесно припи уз Могенса и настави: „То може да буде и султанов дворца, а ти Арапин из пустиње који хоће да ме

отме. Стража је унутра иза нас, све сева од кривих сабаља, а ми трчимо и трчимо, али они су узели твога коња, ухватили нас и стрпали у велику врећу, у њој седимо заједно и бићемо бачени у море. — Него чекај, шта иначе још може да буде...?"

„А зашто не сме да буде оно што јесте?"

„О, сме радо, али то је премало... Кад би ти знао колико те волим, али ја сам тако несрећна — не знам шта је то — ето, између нас је тако велики простор, не..."

Она сави руке око његовог врата, жестоко га пољуби и притисну своје образе уз његове. „Ја то не разумем, али понекад сам близу да пожелим да ме избијеш. Знаш да је то детињасто и да сам тако срећна, тако срећна, а ипак сам тако несрећна!"

Она положи главу на његова прса и плакаше, а затим, док су сузе још текле, отпоче сасвим тихо, а онда све гласније и гласније да певушн:

„У чежњи

Живим ја, у чежњи!"

„Моја слатка, мала жено!" И он је подиже на своје руке и однесе унутра.

Ујутро је стојао поред њеног кревета. Светлост је мирно и благо продирала кроз спуштене завесе и чинила све линије унутра мирним, све боје засићеним и мирољубивим. Могенсу је изгледало као да се ваздух заједно са њеним прсима диже и спушта у тихим валовима. Њена глава почивала је мало укоса на јастуку, коса је падала преко белог чела, један образ био је јаче црвен од другог. Покаткад тихо би задрхтало у мирно засвођеним капцима, линије усана су се неприметно лелујале тамо-амо између несвесне озбиљности и сањивог осмеха. Могенс је дуго стојао и гледао је срећан и миран. Последња од сенки из његове прошлости била је ишчезла. Затим полако и нечујно изиђе и седе у соби и мирно је чекао на њу. Седео је неко време, кад

осети њену главу на својим раменима и њен образ на својем.

Изиђоше заједно на свеже јутро. Сунчана светлост је ликовала изнад земље, роса је блистала, рано пробуђени цветови су сијали, шева је цвркутала високо горе под небом, ластавице су јуриле кроз ваздух. Он и она су ишли преко зелене утрине према брежуљку са зрелом ражи, ишли су стазом која је водила горе. Она је ишла напред, сасвим полако и преко рамена гледала уназад у њега, разговарали су и смејали се. Што су се више пели на брежуљак утолико их је све више жито заклањало и ускоро се више нису могли видети.

ВАШАРСКА СЦЕНА ИЗ ОСТАВЉЕНОГ РУКОПИСА

(Ову је сцену Ј. П. Јакобзен изоставио у последњем
трепутку пре штампања приповетке)

Јитланд. Било је годину дана после тога, у месецу септембру, на вашару у Каструпу, у прве дане јесени. Поноћ је прошла. Идућег дана биће опет вашар, стога су шатре још стојале. Унутра у шатри Расмуза Крила били су људи још будни. Светлост је слабо продирала кроз шаторско платно и по њему су се кретале сенке. Изнад дугачких празних дасака и клупа од необојене чамовине лебдела је загушљива пара од дувана, просутог пива и влажног столњака. На једном крају били су мрки вашарски сандуци, празни литрењаци и масно посуђе од беле печене глине. Иза тога лежали су Крилова жена и женска послуга, спавајући у једном дармару од перина и сламе. Стајска светлиљка бацала је своју трепераву светлост на њихова уморна лица. За једним столом на другом крају седели су Могенс и једна црномањаста жена у избледелом црвеном и изношеном сомоту. Могенс је био блед и мршав, било је нечега крутог у начину како је покретао своју главу, а истовремено је око његових уста лежало нешто свирепости. Насупрот њему седео је мали, округао, кратког врата сељак, са црвеномрким, голобрадим лицем. Он је своју капу изгубио, око главе је везао велику, плавоиспрутану марамицу. То је био Јенс Свингбјерг. Поред њега седео је Петар Луталица у плавом морнарском капуту и светлој капи. Имао је дугачак, го врат, вели-

ка без усана уста, предугачак нос и мале очи без обрва. У ушима је носио велике, сјајне, златне минђуше. На излазу шатре седео је на пивском бурету и спавао момак у поцепаном оделу. То је био муж ове жене. Крил је нишао тамо амо у великим ципелама од сите, нишчезну у мраку да погледа котао, који је певао и кључао. Поново се појави да очисти светлињке и да сркне из чаше, која је стојала на крају стола. Нико није ништа говорио, било је потпуно мирно. У даљини кукурикао је петао. Изненада поче Јенс да пева пискавим гласом:

Кад једном дође дан,
Да морам служити краља,
И носити тешку пушку,
Тада ћу...

„Језик за зубе, Јенсе, и погледај да ли је упрегнуто!“ Кад Могенс ово рече, дохвати чашу и проли је на човека на пивском бурету:

„Пробуди се, Бајаде!“ викну, „и узми Марту!“ Човек скочи увис, погледа се збуњено, поново се сручи на своје место и продужи спавати.

„Баци му чашу о медвеђу лобању, онда ће се свакако пробудити“, предложи Петар Луталица.

Могенс не одобравајући затресе главом.

„Такав ђида!“ примети Петар, „може поднети колико седам сотона и три чепагије“.

Марта је седела и испитивачки гледала у Могенса. Положи своју мрку руку на његова леђа, сави своје лице испод његовог и рече са страним нагласком, крештавим гласом и љутито: „Ја нећу ни са Наудином, не, не, не!“

„Жено, не дирај ме!“ викну Могенс и одбаци са себе њену руку, те рука паде на сто.

Марта пребледе, а њене велике црне очи севаху. Истовремено њене се црте заострише, а на угло-

вима уста опусти се доња усна. Уз пискави, грчевити смех спусти се под сто и лежала је Јецајући поред Могенсових ногу.

Споља се чуло како Јенс пева:

Једне вечери ишао сам својим обичним путем,
Тада чух како једна девојка тако ту-у-у-жно певаше...

Он уђе певајући унутра, али кад виде шта се овде дешава одједном ућута и тихо се привуче на своје место. Могенс га погледа упитно. Он климну главом.

„Расмузе, Још пунша!“ викну Могенс, дохвати једну боцу и с њом сасвим мирно збриса на земљу једну по једну ствар што су стојале на столу:

„А ти, Марта, седи овде и буди паметна!“

Донесоше велике чаше пунша који се пенио. Петар се саже испод стола и шапуташе: „Дођи само овамо и попи један гутљај. Видиш и сама да му ноћу глава није на месту. Ти иначе разумеш ствари и увек си паметна“.

Марта се подиже и седе. Могенс је лупну по леђима, а Јенс је од задовољства добовао по столу.

„Е, Јенсе“, викну Петар, „хајде нам причај о Скремерским свирачима и Канструпским вепровима!“

„Не!“, рече Јенс, „нека Расмуз прича о Јахачу који му је продао повластицу за ракију“.

„Зар не би пре Петар могао да прича како је у мраку верно, а на светлости се венчао?“ упита опрезно Расмуз.

„Не“, викну Петар, „до ђавола са свима женама и нека им Бог не да да дуже живе, него што се може с њима парадирати! У твоје здравље, Јенсе! Отпевај нам нешто! Јеси ли заборавио валцер Клема Нефеса? Шљемај, кло, кло“.

Али Јенс је већ био далеко отерао са пуншем и био је у тужном расположењу. Отпоче да пева дрхтавим гласом, док су му низ образе текле сузе:

Ох, свете! Ох, свете! Твоја несрећа је велика,
Твој црни флор је сваком дојадно,
Једном сам волео девојку у граду Рендсбургу,
Тада сам био тако весео, тада сам био војник.

Петар га продрма, да га охрабри. То поможе. Јенс се нађе сасвим изван кућице и поче да им игра менует са изненадним прекидима хамбуршким шотисем. Петар је уз то монотono подвизивао, Марта се попе на сто и јодловаше, а Расмуз је опрезно ударао чајном кашиком о чашу.

Најзад се уморише и попеше у кола. Могенс и Марта на предњем седишту, Јенс и Петар унутра позади. Расмуз је стојао и захваљивао се и желео им срећан пут. Јенс устаде у колима и запева:

Сада оптужујем све,
Мормон нас упропасти,
Хоће да нас из земље протера.

И онда се одвезоше. Наједном скренуше кола на споредан пут. Петар рече да иду погрешно. Могенс рече да овога пута мора бити тачно. Избише на стари пустарски пут, један коњ на утрини, други на коловозу, оба на утрини, оба на коловозу. Трзај је следно ударцу, а ударцу трзај. Кола су јурила.

„Хоћу да сиђем!“ викну Јенс. „Ово је дивљи пут, а вози луд човек“.

Могенс заустави и Јенс искочи.

„Збогом, Јенсе Свинбјерже!“

Пут није био бољи, а Могенс је из све снаге ударао бичем по коњима. Час би се нагнула према ивици пута једна страна кола, час друга, коњи горе-кола у рупи, коњи доле, кола горе. Право пред њима био је велики пустарски брег и они су ишли на њега. „Стој!“ крштала је Марта. И она сиђе. Могенс је возио уз брег, стојао је усправно и викао и за-

тезао. Штранге су се толико затегле као да ће да прсну, руда само што није испала из свог лежишта. Низ брег коњи су вукли сваки на своју страну и стропоштавали се напред. Сваког тренутка претило је да им кола падну на ноге. Кад приспеше доле, окрете се Могенс за Петром. Није га више било. У истом тренутку нешто тешко проишта поред Могенса. То је био Петров велики џепни нож.

„То личи на тебе, Петре Луталицо!“

Могенс је полако возио даље, да би нашао какав пут. На истоку је свитало, шеве су певале, а на вресу блистала је роса.

Крај

БЕЛЕШКА О ПИСЦУ

Јенс Петер Јакобзен родио се 7 IV 1847 године у мањем данском месту Тистеду, у близини Лјим-Фјорда. Родитељи су му били без икаквог образовања. Отац, паланачки трговац, био је велика тврдица и није показивао никакво разумевање за Јенсове песничке склоности, док је мајка била нежна и увек узимала сина у заштиту. — У току свог живота Јакобзен није имао неких нарочитих доживљаја. Стално се борио са немаштином и свакако то је много допринело да оболи од туберкулозе, која га је рано оборила у гроб. Умро је у Копенхагену 1885 године.

Јакобзен се школовао у Копенхагену. На универзитету је с љубављу студирао природне науке. Нарочито га је привукао Дарвин, о чијем је учењу написао неколико расправа, а „Постанак врста“ и „Порекло човека“ превео је на дански. Сам је написао једну стручну расправу из ботанике и добио за њу награду универзитета. Бављење природним наукама имало је утицаја на његов књижевни рад, што се јасно опажа у његовим описима природе.

Своју књижевну делатност Јакобзен је почео писањем песама, у којима су критичари одмах на зрели књижевни дар. Наставио је писањем приповедака, новела и романа. Јакобзен је потпуно дански писац у чијим се делима износи Данска, Данци и њихов живот. Најзначајнија су му дела новеле „Госпођа Фенс“, „Могенс“ и романи „Марија Грубе“ и „Нилс Лине“.

Оно што Јакобзеновим делима даје уметничку и трајну вредност јесу фиња психологија, богато познавање природе којој он такође даје душу и начин на који он то све износи. Његов стил је толико особен, толико оригиналан, да је снажно деловао на све млађе данске писце. Данска проза је њиме оживљена песничким дахом. Јакобзен је истовремено и реалиста и романтичар, али не у обичном смислу.

Његов реализам је психологијом издигнут на виши, идеалнији степен, а романтизам је обиљем стварних чињеница враћен више стварности.

У „Могенсу“ ће српски читалац наћи све високе уметничке и књижевне особине Јакобзена. Осетиће дубоког и финог психолога човечје душе, великог пријатеља природе и правог уметника у описивању. Опис пожара спада не само у највеће што је Јакобзен написао, него се те странице придружују најлепшим страницама светске књижевности. А душевна преживљавања Могенса су психологија каква се ретко налази у делима других писаца. Цело дело одаје уметника естетичара.

Српски превод Могенса је несумњиво изгубио у вредности у поређењу са оригиналом зато што је превод. Па и поред тога, надамо се да ће српски читалац осетити правог уметника како у облику тако и у садржини, што ће само бити доказ о високој уметничкој вредности оригиналног дела.

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
"РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ"

30 СР 821.112.2

ЈАКОБСЕН Ј. П.

Могенс

ЛЕСКОВА